

Burgerschapsplan

**Kindcentrum
De Nieuwe Haven**

Versiedatum juni 2026

INHOUD

Een woord vooraf.....	3
1. Wettelijke kaders	4
1.1 Wettelijke opdracht	4
1.2 Standaard basisvaardigheid burgerschap	5
2. Kaders van het bestuur en de school	6
2.1 Voorwoord door het bestuur	6
2.2 Kaders vanuit het PCBO	6
2.3 Identiteit en burgerschap.....	6
2.4 onze Visie op burgerschap	7
2.5 populatie van de school	7
2.6 Identiteit.....	8
2.7 Wat betekent de sociale context van de leerlingen voor het burgerschapsonderwijs?	8
2.8 Conclusie	9
2.9 onze Ambitie	9
3. Burgerschap op De Nieuwe Haven.....	11
3.1 Aanbod	11
3.2 Doorlopende leerlijn	11
3.3 Schoolklimaat	12
3.4 schoolklimaatontwikkeling.....	12
3.5 Rol van het team bij burgerschap	13
4. Resultaten	15
5 tot slot	15
Bijlagen.....	16

EEN WOORD VOORAF

Voor u ligt het burgerschapsplan van onze basisschool. Met dit plan geven wij richting aan de manier waarop wij onze leerlingen begeleiden bij hun ontwikkeling tot betrokken, respectvolle en verantwoordelijke burgers in onze samenleving.

Wij geloven dat sterk burgerschap begint bij een veilige en inclusieve schoolomgeving, waarin ieder kind zich gezien en gewaardeerd voelt. In onze school leren kinderen niet alleen rekenen en taal, maar ook samenwerken, luisteren naar elkaar, verschillen respecteren en actief deelnemen aan de wereld om hen heen. Burgerschap is daarmee verweven in ons dagelijks onderwijs en ons handelen.

De maatschappij waarin onze leerlingen opgroeien is divers en voortdurend in beweging. Dat vraagt om vaardigheden zoals kritisch denken, empathie, verantwoordelijkheid nemen en openstaan voor andere perspectieven. Met dit burgerschapsplan maken wij zichtbaar hoe wij deze vaardigheden doelgericht ontwikkelen, passend bij de leeftijd en belevingswereld van onze leerlingen. In dit document is het plan op hoofdlijnen uitgewerkt, inclusief de wettelijke eisen die daaraan worden gesteld.

1. WETTELIJKE KADERS

1.1 WETTELIJKE OPDRACHT

De school geeft invulling aan de wettelijke burgerschapsopdracht zoals vastgelegd in artikel 8 van de Wet op het Primair Onderwijs. Dit betekent dat de school doelgericht en samenhangend onderwijs aanbiedt dat gericht is op het bevorderen van actief burgerschap en sociale cohesie. Het onderwijs richt zich herkenbaar op de basiswaarden van de democratische rechtsstaat, waaronder vrijheid, gelijkheid en solidariteit, en draagt bij aan de ontwikkeling van leerlingen tot actieve en verantwoordelijke burgers die kunnen deelnemen aan een pluriforme samenleving. Daarnaast zorgt de school voor een schoolcultuur en leeromgeving die in overeenstemming zijn met deze waarden en waarin leerlingen deze in de praktijk kunnen ervaren en oefenen.

Het onderwijs bevordert actief burgerschap en sociale cohesie op doelgerichte en samenhangende wijze, waarbij het onderwijs zich in ieder geval herkenbaar richt op:

- a) Het bijbrengen van respect voor en kennis van basiswaarden van de democratische rechtsstaat, zoals verankerd in de Grondwet, en de universeel geldende fundamentele rechten en vrijheden van de mens, en het handelen naar deze basiswaarden op school;
- b) Het ontwikkelen van de sociale en maatschappelijke competenties die de leerling in staat stellen deel uit te maken van en bij te dragen aan de pluriforme democratische samenleving; en
- c) Het bijbrengen van kennis over en respect voor verschillen in godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, afkomst, geslacht, handicap of seksuele geaardheid en ook de waarde dat gelijke gevallen gelijk behandeld worden.

Het bevoegd gezag draagt zorg voor een schoolcultuur die in overeenstemming is met de waarden, bedoeld in het derde lid, onderdeel a, creëert een omgeving waarin leerlingen worden gestimuleerd actief te oefenen met de omgang met en het handelen naar deze waarden en draagt voorts zorg voor een omgeving waarin leerlingen en personeel zich veilig en geaccepteerd weten, ongeacht de in het derde lid, onder c, genoemde verschillen.

1.2 STANDAARD BASISVAARDIGHEID BURGERSCHAP

De basisvaardigheden binnen burgerschap richten zich op drie samenhangende onderdelen:

1. Kennis

Leerlingen verwerven kennis over:

De democratische rechtsstaat (regels, rechten en plichten)

De Nederlandse samenleving en haar diversiteit

Normen en waarden die belangrijk zijn voor samenleven

Verschillende meningen en perspectieven

2. Vaardigheden

Leerlingen ontwikkelen vaardigheden om:

Met elkaar in gesprek te gaan en te luisteren naar anderen

Een eigen mening te vormen en te uiten

Samen te werken en conflicten op te lossen

Verantwoordelijkheid te nemen voor eigen gedrag en omgeving

Kritisch na te denken over informatie

3. Houdingen

Leerlingen ontwikkelen een houding die gekenmerkt wordt door:

Respect voor anderen en voor verschillen

Openheid en verdraagzaamheid

Betrokkenheid bij de samenleving

Bereidheid om actief deel te nemen

Bewustzijn van eigen rol als burger

2. KADERS VAN HET BESTUUR EN DE SCHOOL

2.1 VOORWOORD DOOR HET BESTUUR

Op al onze scholen werken we aan burgerschapsvorming. We onderwijzen onze leerlingen over verdraagzaamheid, gelijkwaardigheid en discriminatie. Vanuit onze christelijke traditie staan we stil bij overeenkomsten en verschillen, bij solidariteit. We benaderen elkaar met respect en we zijn zorgzaam. Kortom: we dragen bij aan de vorming van onze leerlingen tot wereldburgers.

2.2 KADERS VANUIT HET PCBO

Op onze scholen geven wij onderwijs vanuit een protestants-christelijke traditie. Binnen de grootstedelijke Rotterdamse werkelijkheid geven we op eigentijdse wijze vorm aan onze identiteit. Dat zie je terug in de manier waarin we met elkaar om gaan, zoals beschreven in de democratische basiswaarden: wij gedragen ons gastvrij, zorgzaam en behulpzaam. Ook geven wij aandacht aan alle wereldgodsdiensten. Een wereldstad als Rotterdam verdient immers wereldburgers.

Wij zien onze PCBO-scholen als een stabiele kracht in de dynamische omgeving van Rotterdam. Een oefenplaats waar alle leerlingen in veiligheid hun talenten kunnen ontwikkelen. Bij ons zijn alle leerlingen, ouders en medewerkers welkom die de visie van onze scholen respecteren. Vanuit onze protestants-christelijke grondslag besteden we aandacht aan christelijke vieringen en vertellen inspirerende Bijbelverhalen. We leren leerlingen ook over andere godsdiensten en culturen, omdat we het belangrijk vinden dat leerlingen belangstelling hebben voor elkaars achtergrond. Daarnaast nodigen we al onze medewerkers uit vanuit nieuwsgierigheid naar elkaar en elkaars achtergrond te kijken. Al deze elementen vormen de basis van ons burgerschapsonderwijs.

2.3 IDENTITEIT EN BURGERSCHAP

Onze protestant-christelijke wortels krijgen op iedere school een eigen gestalte. Onze scholen gaan altijd uit van hun eigen populatie (ouders en) kinderen. Die vormen het uitgangspunt van al het onderwijs dat we verzorgen. Wij willen als christelijk geïnspireerd onderwijs een bijdrage leveren aan het vreedzaam samenleven van mensen met meer dan honderd verschillende levensbeschouwelijke en culturele achtergronden in Rotterdam, waarbij we onderlinge verbinding bevorderen.

2.4 ONZE VISIE OP BURGERSCHAP

Basisschool De Nieuwe Haven ziet het als haar opdracht om leerlingen op te leiden tot actieve, betrokken en verantwoordelijke burgers die deelnemen aan een democratische en diverse samenleving. Vanuit onze protestants-christelijke identiteit laten wij ons hierbij inspireren door Bijbelse waarden zoals naastenliefde, respect, verantwoordelijkheid en zorg voor elkaar en de wereld.

Wij geloven dat burgerschap niet alleen wordt aangeleerd via kennisoverdracht, maar vooral tot ontwikkeling komt in het dagelijks handelen binnen de school. Onze school is een oefenplaats voor burgerschap, waarin leerlingen leren omgaan met zichzelf, de ander en de samenleving. Daarbij staan de basiswaarden van de democratische rechtsstaat – vrijheid, gelijkheid en solidariteit – centraal en verbinden wij deze met onze christelijke waarden. De Nieuwe Haven bevindt zich in een grootstedelijke omgeving, waarin leerlingen dagelijks in aanraking komen met een grote diversiteit aan culturen, talen, overtuigingen en leefwerelden. Wij zien deze diversiteit als een kracht en een rijke leeromgeving. Binnen onze school leren leerlingen omgaan met verschillen, ontwikkelen zij begrip voor andere perspectieven en oefenen zij in respectvolle communicatie en samenwerking. Tegelijkertijd besteden wij aandacht aan gezamenlijke waarden die verbinden en bijdragen aan sociale samenhang.

Wij stimuleren leerlingen om hun talenten te ontdekken en in te zetten voor de ander. Leerlingen leren verantwoordelijkheid te nemen, zorg te hebben voor hun omgeving en oog te hebben voor kwetsbaren. Vanuit het principe van naastenliefde leren zij respectvol met elkaar om te gaan en open te staan voor verschillen.

De Nieuwe Haven kenmerkt zich door een veilige, inclusieve en respectvolle schoolcultuur, waarin ieder kind gezien wordt als waardevol en uniek. Vanuit deze basis begeleiden wij leerlingen in hun groei naar zelfbewuste individuen die, geïnspireerd door zowel democratische als christelijke waarden én geworteld in een grootstedelijke context, hun plek innemen in de samenleving.

2.5 POPULATIE VAN DE SCHOOL

De Nieuwe Haven heeft 3 locaties. Aan de Nassauhaven 433 en 180 en op het Noordereiland. De Nieuwe Haven is gelegen in de wijk Feijenoord (deelgemeente Feijenoord). De wijk heeft een multicultureel karakter evenals onze schoolpopulatie. De wijk wordt gekenmerkt door gemiddeld lagere sociale indexcijfers. De Nieuwe Haven ligt in een focuswijk en maakt deel uit van de Children' s Zone. Door extra inzet op onderwijs, welzijn en wonen wordt gewerkt aan kansengelijkheid voor iedereen. Onze schoolweging is 37,8.

Onze leerlingpopulatie laat zich over het algemeen karakteriseren als divers. Een percentage van 85% van de leerlingen heeft een niet-Nederlandse achtergrond. We hebben leerlingen met 28 verschillende nationaliteiten, waarvan circa 80% een niet-westerse achtergrond heeft. De meest voorkomende achtergronden zijn met een totaal van ruim 55% Curaçao, Marokko, Suriname, Syrië en Turkije. Ook hebben we enkele leerlingen uit niet vaak voorkomende landen zoals: Nepal, Tsjaad, Liberia, Tunesië, Brazilië, Koeweit, Guinee, etc. Er is een sprake van een hoge mate van meertaligheid, die wij als school omarmen. De

religieuze diversiteit is groot met voornamelijk Christelijk, Islamitisch, Katholiek en Hindoestaanse kinderen.

Dat vraagt iets van onze schoolcultuur en democratische waarden. Wij hebben hier oog voor (in woord en daad) en respecteren de ander. Als school geven we aandacht aan en lessen in: acceptatie van diversiteit en verschillen, verdraagzaamheid en verantwoordelijkheidsbesef, discriminatie en gelijkwaardigheid, vrijheid van meningsuiting en autonomie.

2.6 IDENTITEIT

De Nieuwe Haven heeft een protestant christelijke identiteit. Dat betekent dat er gewerkt, gedacht en gehandeld wordt vanuit Bijbelse grondbeginselen. Identiteit is onlosmakelijk verbonden met burgerschap. Binnen onze christelijke identiteit is er ruimte, begrip en respect voor andere religies en levensovertuigingen. Ook daar wordt tijd en aandacht aan besteed. In de klassen wordt gewerkt met de methode 'Trefwoord' voor geestelijke stromingen. We behandelen iedereen zoals we zelf graag behandeld willen worden. Burgerschap kan een deel van iemands identiteit vormen. Identiteit beïnvloedt hoe mensen burgerschap beleven (bijv. iemand met een migratieachtergrond kan zich verbonden voelen met meerdere culturen).

In een diverse samenleving kan burgerschapsvorming helpen om een gedeeld gevoel van verbondenheid te creëren, terwijl ruimte blijft voor individuele identiteiten.

Onze school is van mening dat burgerschap en identiteit beide essentieel zijn voor een goed functionerende samenleving. Een inclusieve benadering, waarin verschillen worden gerespecteerd maar gemeenschappelijke waarden worden gedeeld, kan bijdragen aan sociale cohesie.

2.7 WAT BETEKENT DE SOCIALE CONTEXT VAN DE LEERLINGEN VOOR HET BURGERSCHAPSONDERWIJS?

De leerlingpopulatie van Basisschool De Nieuwe Haven kenmerkt zich met een grote diversiteit, passend bij de grootstedelijke context waarin de school zich bevindt. Leerlingen groeien op in verschillende culturele, talige en sociaal-economische achtergronden en brengen uiteenlopende ervaringen en perspectieven mee de school in. Deze diversiteit biedt kansen, maar vraagt ook om een doelgerichte aanpak van burgerschapsonderwijs. Uit analyse van de leerlingpopulatie en de resultaten van de burgerschapsmetingen blijkt dat bij een deel van de leerlingen de kennisbasis met betrekking tot de samenleving en burgerschap nog onvoldoende ontwikkeld is. Daarnaast is zichtbaar dat deze kennis niet altijd vanzelfsprekend vanuit de thuissituatie wordt meegegeven. Om deze reden heeft de school een aantal focuspunten vastgesteld, waarbij specifiek wordt ingezet op het versterken van kennis.

De Nieuwe Haven richt zich hierbij op drie samenhangende kennisdomeinen:

1. Kennis over omgaan met conflicten

Leerlingen ontwikkelen kennis over wat conflicten zijn en hoe deze ontstaan, het verschil tussen ruzie, meningsverschil en pestgedrag, en de basisprincipes van conflictoplossing, zoals luisteren, afspraken maken en herstellen.

2. Kennis over omgaan met verschillen

Leerlingen ontwikkelen kennis over verschillen tussen mensen, zoals cultuur, geloof, achtergrond en talenten, en leren over overeenkomsten, gedeelde waarden, respect, gelijkwaardigheid en het omgaan met verschillende perspectieven.

3. Kennis over maatschappelijk verantwoord handelen

Leerlingen ontwikkelen kennis over regels en afspraken binnen de school en de samenleving, rechten en plichten van burgers, zorg voor de omgeving en de eigen rol en verantwoordelijkheid binnen een gemeenschap.

2.8 CONCLUSIE

De bovenstaande domeinen vormen voor De Nieuwe Haven de focuspunten binnen het burgerschapsonderwijs, specifiek gericht op het versterken van kennis. Deze keuzes zijn gebaseerd op de analyse van de leerlingpopulatie, de opbrengsten van de burgerschapsmetingen en het gesignaleerde beperkte kennisaanbod vanuit de thuissituatie. Deze focuspunten vormen daarmee de basis voor de verdere uitwerking van het burgerschapsplan en sluiten aan bij de landelijke uitgangspunten van burgerschapsonderwijs, waarin het ontwikkelen van kennis, vaardigheden en houdingen centraal staat.

2.9 ONZE AMBITIE

Basisschool De Nieuwe Haven streeft ernaar dat alle leerlingen beschikken over een stevige kennisbasis op het gebied van burgerschap, waarmee zij zich kunnen ontwikkelen tot actieve, betrokken en verantwoordelijke burgers in een diverse samenleving. De school heeft de ambitie om de geconstateerde hiaten in kennis doelgericht te verkleinen, zodat alle leerlingen – ongeacht hun achtergrond – inzicht krijgen in het omgaan met conflicten, het omgaan met verschillen en maatschappelijk verantwoord handelen.

De Nieuwe Haven wil dat leerlingen niet alleen weten hoe de samenleving functioneert, maar ook begrijpen welke rol zij daarin zelf spelen. Daarbij wordt ernaar gestreefd dat leerlingen groei laten zien in hun begrip van democratische waarden, sociale verhoudingen en verantwoordelijk gedrag. Door deze kennisbasis structureel te versterken, legt de school een fundament waarop leerlingen hun vaardigheden en houding verder kunnen ontwikkelen.

Met deze ambitie werkt De Nieuwe Haven planmatig aan het vergroten van kansengelijkheid en sluit zij aan bij de wettelijke opdracht en de landelijke uitgangspunten van burgerschapsonderwijs.

Doelen

- De school biedt een doelgericht en samenhangend aanbod voor burgerschapskennis van groep 1 t/m 8.
- Leerlingen ontwikkelen aantoonbaar kennis over conflicthantering, omgaan met verschillen en maatschappelijk handelen.
- De kennisbasis van leerlingen op burgerschap wordt zichtbaar versterkt ten opzichte van de beginsituatie.
- Burgerschap is structureel geïntegreerd binnen het curriculum en zichtbaar in meerdere vakgebieden.

Succescriteria

- Leerlingen kunnen basisbegrippen benoemen en uitleggen, zoals regels, respect, verschil, verantwoordelijkheid en democratie.
- Leerlingen laten in gesprekken en opdrachten zien dat zij inzicht hebben in conflicten, verschillen en hun rol in de samenleving.
- Uit burgerschapsmetingen blijkt een groei in kennisontwikkeling bij de leerling populatie.
- Leraren kunnen aantonen dat zij planmatig werken aan burgerschapsdoelen en deze expliciet aanbieden.
- Binnen de school is een duidelijke doorlopende leerlijn burgerschap zichtbaar en geborgd.

3. BURGERSCHAP OP DE NIEUWE HAVEN

3.1 AANBOD

Hieronder treft u onze doelen. Tevens staan de doelen ook vermeld in de methoden en de SLO kerndoelen. Hier wordt effectief en doelgericht aan gewerkt.

Met ons burgerschapsonderwijs bereiden we onze leerlingen voor op hun rol als burger in de democratische rechtsstaat. Hiervoor leren ze kennis, vaardigheden, houdingen, reflecties en gedragingen die nodig zijn om te kunnen omgaan met verschillen en conflicten en om democratisch en maatschappelijk verantwoord te kunnen handelen. Burgerschap is onze wettelijke taak.

We verdelen de doelen voor de leerlingen hieronder.

Kennis

- kennen de basisprincipes van democratie, zoals stemrecht, grondrechten en de rol van de overheid.
- weten wat culturele diversiteit inhoudt en kunnen voorbeelden geven van verschillende tradities en leefwijzen.
- begrijpen wat regels en wetten zijn en waarom ze belangrijk zijn in een samenleving.
- kennen de betekenis van belangrijke nationale en internationale feestdagen en herdenkingen.
- weten wat duurzaamheid inhoudt en hoe het invloed heeft op mens en milieu.

Houding

- tonen respect voor anderen, ongeacht afkomst, geloof, uiterlijk of mening.
- staan open voor andere perspectieven en durven hun eigen mening te geven.
- voelen zich verantwoordelijk voor hun eigen gedrag binnen de groep of samenleving.
- zijn bereid om conflicten op een vreedzame manier op te lossen.
- tonen betrokkenheid bij hun omgeving, zoals school, buurt of natuur.

Vaardigheden

- kunnen samenwerken met anderen, ook als ze van elkaar verschillen.
- kunnen hun mening verwoorden en onderbouwen in een gesprek of discussie.
- kunnen luisteren naar anderen en vragen stellen om beter te begrijpen.
- kunnen actief deelnemen aan groepsbesluiten, zoals het maken van klassenregels.
- kunnen kritisch nadenken over maatschappelijke onderwerpen en informatiebronnen.

3.2 DOORLOPENDE LEERLIJN

Daarnaast is er een doorlopende leerlijn ontwikkeld om te komen tot een zo volledig mogelijk aanbod aan Burgerschap. Deze leerlijn, met daarbij kerndoelen, subdoelen per bouw en vervolgens het aanbod van activiteiten, is toegevoegd als bijlage bij dit burgerschapsplan.

3.3 SCHOOLKLIMAAT

Op Basisschool De Nieuwe Haven vormt een veilig, respectvol en inclusief schoolklimaat de basis voor goed burgerschapsonderwijs. De school ziet het als haar opdracht om een omgeving te creëren waarin leerlingen zich gezien, gehoord en gewaardeerd voelen. Een positief schoolklimaat is een voorwaarde voor leerlingen om zich te kunnen ontwikkelen tot actieve en betrokken burgers.

Binnen De Nieuwe Haven wordt bewust gewerkt aan een schoolcultuur waarin de basiswaarden van de democratische rechtsstaat – vrijheid, gelijkheid en solidariteit – zichtbaar en voelbaar zijn in het dagelijks handelen. Leerlingen leren deze waarden niet alleen in lessen, maar ervaren deze ook in de omgang met elkaar, met leraren en binnen de schoolorganisatie. Er is aandacht voor duidelijke regels en afspraken, die bijdragen aan structuur en voorspelbaarheid, en die voor alle leerlingen gelden.

De school stimuleert een open en respectvolle omgang tussen leerlingen, waarbij ruimte is voor verschillen in achtergrond, mening en identiteit. In de grootstedelijke context van de school wordt diversiteit gezien als een kans om van en met elkaar te leren. Leraren hebben hierin een voorbeeldrol en begeleiden leerlingen actief in het aangaan van gesprekken, het oplossen van conflicten en het respecteren van andere perspectieven.

Sociale veiligheid is een belangrijk onderdeel van het schoolklimaat. De school voert actief beleid gericht op het voorkomen van pestgedrag en het bevorderen van een positieve groepsdynamiek. De sociale veiligheid van leerlingen wordt gemonitord en waar nodig worden gerichte interventies ingezet. Hierdoor wordt een omgeving geborgd waarin leerlingen zich vrij voelen om zich te uiten en zich te ontwikkelen.

Door het creëren van een positief en veilig schoolklimaat biedt De Nieuwe Haven een krachtige leeromgeving waarin burgerschap niet alleen wordt onderwezen, maar ook dagelijks wordt geleefd.

3.4 SCHOOLKLIMAATONTWIKKELING

1. Structuur en veiligheid

In deze fase ligt de nadruk op het creëren van een veilige, duidelijke en voorspelbare omgeving. De school stelt heldere regels en afspraken op en zorgt ervoor dat deze consequent worden nageleefd.

Doel: een veilige basis waarin leerlingen zich kunnen ontwikkelen.

Gedragingen per bouw:

Onderbouw (groep 1–2):

Leerlingen leren de basisregels van de klas kennen, herkennen gewenst gedrag en oefenen met eenvoudige sociale vaardigheden zoals delen, wachten en luisteren.

Middenbouw (groep 3–5):

Leerlingen begrijpen het belang van regels en kunnen uitleggen waarom afspraken nodig zijn. Zij laten steeds vaker zelfstandig passend gedrag zien.

Bovenbouw (groep 6–8):

Leerlingen handelen grotendeels zelfstandig volgens de afgesproken regels en spreken elkaar hier in eenvoudige situaties op aan.

2. Gedeelde verantwoordelijkheid

In deze fase verschuift de focus naar het samen verantwoordelijkheid dragen voor het klimaat in de groep en de school. Leerlingen ontwikkelen sociale vaardigheden en worden zich bewust van hun eigen rol.

Doel: een positief en sociaal sterk klimaat waarin leerlingen samen verantwoordelijk zijn voor de sfeer.

Gedragingen per bouw:

Onderbouw (groep 1–2):

Leerlingen oefenen met samen spelen en leren rekening houden met anderen onder begeleiding van de leerkracht.

Middenbouw (groep 3–5):

Leerlingen nemen eenvoudige verantwoordelijkheden in de groep (zoals taken) en leren omgaan met meningsverschillen.

Bovenbouw (groep 6–8):

Leerlingen nemen actief verantwoordelijkheid voor hun gedrag, kunnen reflecteren op sociale situaties en dragen bij aan een positieve groepssfeer.

3. Actieve bijdrage aan de schoolgemeenschap

In deze fase nemen leerlingen een actieve en verantwoordelijke rol binnen de school en daarbuiten. Zij participeren en leveren een bijdrage aan de gemeenschap.

Doel: leerlingen ontwikkelen tot actieve en betrokken burgers.

Gedragingen per bouw:

Onderbouw (groep 1–2):

Leerlingen helpen mee in de klas en ervaren dat zij onderdeel zijn van een groep.

Middenbouw (groep 3–5):

Leerlingen dragen bij aan groepsactiviteiten en tonen betrokkenheid bij de klas en school.

Bovenbouw (groep 6–8):

Leerlingen nemen initiatief, participeren (bijv. leerlingenraad), denken mee over schoolzaken en laten zien dat zij verantwoordelijkheid nemen voor de schoolgemeenschap en hun omgeving.

Door dit schoolklimaat zorgt De Nieuwe Haven ervoor dat er een stevige basis is voor het burgerschapsonderwijs.

3.5 ROL VAN HET TEAM BIJ BURGERSCHAP

Het team van Basisschool De Nieuwe Haven speelt een cruciale rol in de uitvoering en kwaliteit van het burgerschapsonderwijs. Burgerschap is niet alleen zichtbaar in het curriculum, maar vooral in het dagelijks handelen van leraren en de wijze waarop zij vormgeven aan het pedagogisch klimaat. Het team draagt gezamenlijk de verantwoordelijkheid voor het realiseren van een veilige, inclusieve en respectvolle schoolomgeving waarin de basiswaarden van de democratische rechtsstaat zichtbaar zijn. Leraren hebben een belangrijke voorbeeldfunctie. Zij laten in hun handelen zien hoe wordt omgegaan met verschillen, hoe conflicten op een respectvolle manier worden opgelost en hoe verantwoordelijkheid wordt genomen binnen de schoolgemeenschap. Daarmee maken zij burgerschap concreet en herkenbaar voor leerlingen.

Daarnaast zorgen leraren voor een doelgericht en samenhangend aanbod van burgerschap, waarbij expliciet aandacht wordt besteed aan kennis, vaardigheden en houding. Zij sluiten

hierbij aan bij de afgesproken focuspunten van de school en de ontwikkeling van de leerlingpopulatie. Binnen het team wordt gewerkt vanuit gezamenlijke afspraken en een gedeelde visie, zodat er sprake is van een doorgaande lijn in alle groepen. Het team reflecteert regelmatig op het eigen handelen en de resultaten van het burgerschapsonderwijs, onder andere op basis van observaties en burgerschapsmetingen. Deze inzichten worden gebruikt om het onderwijs verder te verbeteren en beter aan te sluiten bij de behoeften van de leerlingen. Door deze gezamenlijke en bewuste inzet van het team wordt burgerschap op De Nieuwe Haven niet alleen onderwezen, maar in de dagelijkse praktijk zichtbaar geleefd.

Ook de visie op burgerschapsonderwijs is ontwikkeld met een werkgroep van leerkrachten. Hiermee zijn de focuspunten bepaald en is een doorlopende leerlijn ontwikkeld, die richting geeft aan het burgerschapsonderwijs. Deze doorlopende leerlijn is met name gebaseerd op de visie en de focuspunten van De Nieuwe Haven. De visie en de focuspunten zullen per jaar worden geëvalueerd met het team. Er zal worden bekeken of de focuspunten nog steeds belangrijk zijn of dat er een andere richting moet worden gekozen.

4. RESULTATEN

De resultaten van ons burgerschapsonderwijs zullen merkbaar en meetbaar zijn met de meetinstrumenten MSV Vensters, het Rovict/ Esis Burgerschap meetinstrument, IEP Hart en Handen en KWINK. De resultaten van de metingen geven inzicht in welke acties ondernomen gaan worden d.m.v. planmatig verbeteren, sturen en verantwoorden zowel op individueel -, groeps- en schoolniveau. De uitkomsten van de toetsingen worden geduid (studiedagen, IB-gesprekken, BV/WV). Vervolgens worden hier analyses op gemaakt en waar nodig de plannen bijgesteld. De interventies van de school worden zo nodig aangepast om de doelen te bereiken (PDCA-cyclus). Dit wordt onder andere gedaan door de analyse van de MSV, die wordt besproken met het bestuur en het bijstellen van de kwaliteitskaart Burgerschap.

De school toetst formatief in de Gouden en Zilveren Weken, i.s.m. de aanbieders van de Leertijd Uitbreiding. Deze formatieve toetsing bestaat uit gesprekken, observaties, ervaringen van kinderen, ouders en leerkrachten en het uitwisselen van informatie door de stakeholders. (gedrag in lessen, bij uitstapjes en de Time-out). Het naleven van school- en klassenregels komt hier duidelijk naar voren evenals de sociale competenties van onze leerlingen.

5 TOT SLOT

De basisschool is de maatschappij in het klein.

We zorgen op school voor een omgeving waarin ieder kind en iedere medewerker zich veilig voelt en zichzelf kan zijn. Een omgeving die een voorbeeld is van de samenleving en kinderen de ruimte geeft voor hun persoonlijke ontwikkeling en waarin we op een goede manier met elkaar omgaan. We streven naar een democratische samenleving, waarin niemand wordt uitgesloten. We omarmen diversiteit en tolerantie en beschouwen het leven samen en individueel, om onze horizon te verbreden.

Op school en in de klas kunnen kinderen oefenen hoe met elkaar om te gaan, ervaringen op te doen in b.v. het leren omgaan met conflicten en het geven van je eigen mening. Ook werken de kinderen aan hun eigen persoonlijke ontwikkeling en het ontdekken van betekenissen van gebeurtenissen en situaties.

BIJLAGEN

Bijlage 1: Doorlopende leerlijn burgerschap De Nieuwe Haven

Bijlage 2: Schema methodedoelen KWINK burgerschap

Bijlage 3: Schema concrete leerdoelen

Bijlage 1: Schema methodedoelen Kwink Burgerschap:

Kerndoel	Subdoel en inhoud
19: De school geeft vorm aan de democratische oefenplaats	De school stimuleert sociale en maatschappelijke competenties van leerlingen. Het gaat hierbij om: • aanbieden van kennis en vaardigheden ten aanzien van basiswaarden van de democratische rechtsstaat en de diverse samenleving, gericht op respectvolle omgang; stimuleren van sociale vaardigheden en kritische denkvaardigheden; • stimuleren van respectvolle communicatie, offline en online; • aanbieden van activiteiten die sociale cohesie en actief burgerschap stimuleren.
20: De leerling leert over samenleven in een democratische rechtsstaat	20A: De leerling redeneert over het belang van basiswaarden van de democratische rechtsstaat. Het gaat hierbij om: • beschrijven van de betekenis van basiswaarden van de democratische rechtsstaat: vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit; • beschrijven hoe de Grondwet, kinder- en mensenrechten basiswaarden van de democratische rechtsstaat mogelijk maken; • redeneren over hoe vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit met elkaar op gespannen voet kunnen staan; • ervaringen opdoen met het voeren van dialogen, omgaan met conflicten en gelijkwaardige behandeling; • herkennen en benoemen hoe basiswaarden van de democratische rechtsstaat een rol spelen in de samenleving en het eigen leven. 20B: De leerling verkent hoe die kan omgaan met diversiteit in de samenleving. Het gaat hierbij om: • beschrijven van aspecten van diversiteit: godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, afkomst, geslacht, handicap en seksuele gerichtheid; • verkennen van de eigen identiteit ten aanzien van aspecten van diversiteit; • herkennen en benoemen van stereotypering, discriminatie en uitsluiting; • benoemen van het belang dat mensen elkaar gelijkwaardig behandelen; • ervaringen opdoen met het omgaan met verschillende perspectieven en ervaringen van anderen, overeenkomsten en verschillen, oordeel uitstellen, omgaan met mogelijkheden en gedrag van anderen.

Kerndoel	Subdoel en inhoud
21: De leerling doet ervaringen op met democratische en maatschappelijke betrokkenheid	21A: De leerling verkent mogelijkheden om democratisch te handelen. Het gaat hierbij om: • beschrijven hoe je door middel van inspraak, verkiezingen en vertegenwoordiging invloed kunt uitoefenen; • ervaringen opdoen met inspraak en besluitvorming; • ervaringen opdoen met het uitdrukken van eigen standpunten, luisteren naar argumenten van anderen, compromissen sluiten en omgaan met de uitkomsten van besluitvormingsprocessen; • benoemen welke bijdrage de leerling zelf levert aan democratisch handelen. 21B: De leerling verkent mogelijkheden om bij te dragen aan de samenleving. Het gaat hierbij om: • benoemen van taken, rollen, rechten en plichten van jezelf en anderen in de samenleving; • onderzoeken van maatschappelijke initiatieven, bewegingen en organisaties en de middelen die zij aanwenden om bij te dragen aan de samenleving of veranderingen in de samenleving teweeg te brengen; • verkennen van actuele, maatschappelijke en duurzaamheidsvraagstukken; • ervaringen opdoen met verantwoordelijkheid nemen voor en bijdragen aan het welzijn van anderen; • verkennen van mogelijkheden om vanuit eigen idealen bij te dragen aan de samenleving, nu en in de toekomst.

Bijlage 2: Schema concrete leerdoelen

KENNISDOELEN		
onderbouw	middenbouw	bovenbouw
<i>ik</i>	<i>jij</i>	<i>wij</i>
Ik weet dat wat ik denk, voel en doe met elkaar te maken heeft.	Ik weet dat mijn gedachten en gevoelens invloed hebben op wat ik doe en hoe dat anderen beïnvloedt.	Ik weet dat mijn manier van denken en voelen mijn keuzes en gedrag bepaalt en dat ik daar verantwoordelijkheid voor draag tegenover anderen en mijn omgeving.
Ik weet dat ik niet alles mag doen wat ik voel, zoals bij boosheid en verdriet.	Ik weet dat ik mijn gedrag moet stoppen of aanpassen, ook als ik boos of verdrietig ben.	Ik weet dat ik mijn gedrag moet stoppen of aanpassen en rekening moet houden met anderen, ook als ik boos of verdrietig ben.
Ik weet dat mijn gedrag invloed heeft op anderen.	Ik weet dat wat ik doe invloed heeft op hoe anderen zich voelen en gedragen.	Ik weet dat mijn gedrag invloed heeft op anderen, op groepen en op mijn omgeving en dat ik daar verantwoordelijkheid voor draag.
Ik weet dat ruzie vaak begint omdat iemand boos, verdrietig of in de war is.	Ik weet dat ruzies vaak ontstaan doordat mensen elkaar niet goed begrijpen of sterke gevoelens hebben.	Ik weet dat ruzies en meningsverschillen vaak ontstaan door misverstanden of sterke gevoelens.
Ik weet wat mijn lichamelijke en emotionele grenzen zijn.	Ik weet dat ik mijn grenzen mag aangeven en dat ik de grenzen van anderen moet respecteren.	Ik weet dat ik mijn grenzen kan aangeven en dat wederzijds respect en toestemming belangrijk zijn in hoe mensen met elkaar omgaan.
Ik weet dat mensen er anders uit kunnen zien, andere dingen leuk kunnen vinden en eigen kwaliteiten hebben.	Ik weet dat mensen van elkaar verschillen in hoe ze denken, doen en leven.	Ik weet dat verschillen tussen mensen erbij horen en dat dat kan bijdragen aan samenleven en dat respect voor die diversiteit belangrijk is
Ik weet dat lachen om een ander pijn kan doen.	Ik weet dat uitslachten of grapjes maken over een ander iemand verdriet kan doen.	In de bovenbouw kun je het woord sociale veiligheid impliciet meenemen door "uitsluiting" te benoemen, zoals hierboven. Dat tilt dit naar burgerschapsniveau.
Ik weet dat ik ook via de computer of tablet aardig moet zijn tegen anderen.	Ik weet dat hoe ik online doe, invloed heeft op anderen, net als in het echt.	Ik weet dat online gedrag net zo belangrijk is als gedrag in het echt en gevolgen kunnen hebben voor anderen.
Ik weet dat ik hulp mag vragen aan een volwassene.	Ik weet bij wie ik hulp kan vragen als iets niet lukt of niet fijn voelt.	Ik weet wanneer het belangrijk is om hulp te vragen en bij wie ik daarvoor terecht kan.
Ik weet dat iedereen eerlijk behandeld moet worden.	Ik weet dat iedereen recht heeft om mee te doen en zich veilig te voelen.	Ik weet dat iedereen mensenrechten heeft, ook kinderen.
Ik weet dat als ik iets mag, ik me ook aan afspraken moet houden.	Ik weet dat als je rechten hebt, je ook verantwoordelijkheid hebt en rekening moet houden met anderen.	Ik weet dat bij rechten ook plichten horen.
Ik weet dat regels helpen om het fijn te hebben samen in de klas.	Ik weet dat regels en afspraken nodig zijn om samen veilig te kunnen werken en spelen.	Ik weet dat regels bedoeld zijn om samen veilig te leven in een samenleving en om in vrijheid te kunnen leven.

Ik weet dat ik invloed kan hebben op wat er in de groep gebeurt.	Ik weet dat wat ik doe en zeg invloed heeft op de sfeer en het gedrag in de groep.	Ik weet dat ik met mijn gedrag kan bijdragen aan een veilige en prettige groep en dat ik daar verantwoordelijkheid voor draag.
Ik weet dat we samen kunnen kiezen wat we gaan doen door te stemmen.	Ik weet dat mensen mogen meebeslissen door te stemmen en dat er mensen zijn die afspraken maken.	Ik weet wat democratie, stemrecht en gezag is.
Ik weet dat iemand iets kan vinden en dat iets ook echt waar kan zijn.	Ik weet dat een mening iets anders is dan een feit.	Ik weet het verschil tussen een mening en feit.

VAARDIGHEIDSDOELEN		
onderbouw	middenbouw	bovenbouw
<i>ik</i>	<i>jij</i>	<i>wij</i>
Ik kan vertellen hoe ik mij voel en denk in een situatie	Ik kan mijn gevoelens en gedachten onder woorden brengen in een situatie met anderen en zeggen wat ik nodig heb.	Ik kan mijn gedrag reguleren als situaties of emoties te heftig worden en bewust afstand nemen
Ik kan aangeven wanneer iets te veel voor mij is.	Ik kan afstand nemen van een situatie als het te heftig wordt.	Ik kan mijn gedrag aanpassen wanneer anderen hun grenzen aangeven.
Ik kan even stoppen als ik boos of verdrietig ben en mezelf rustig houden	Ik kan mijn boosheid of spanning herkennen en even stoppen voordat ik iets doe.	Ik kan mijn boosheid/spanning even stoppen of uitstellen en mijn impulsen controleren
Ik kan stoppen met mijn gedrag als een volwassene dat vraagt.	Ik kan mijn gedrag stoppen of aanpassen wanneer iemand mij daarop wijst, ook als ik het er niet mee eens ben	Ik kan mijn gedrag zelfstandig aanpassen zonder dat een volwassene dit hoeft te vragen.
Ik kan stoppen als iemand 'nee' zegt.	Ik kan rekening houden met de grens die een ander aangeeft.	Ik kan de grenzen van anderen respecteren in mijn gedrag.
Ik kan eenvoudige afspraken naleven.	Ik kan afspraken naleven, ook als ik daar geen zin in heb.	Ik kan afspraken naleven en uitleggen waarom deze belangrijk zijn voor de groep.
Ik kan vertellen waar ik goed in ben.	Ik kan zeggen waar ik goed in ben en hoe ik dat kan gebruiken in de groep.	Ik kan zeggen waar ik goed in ben.
Ik kan na een conflict vertellen wat er gebeurde.	Ik kan na een conflict vertellen wat er gebeurde en wat mijn aandeel was.	Ik kan reflecteren op mijn gedrag na een fout of conflict en verantwoordelijkheid nemen voor mijn aandeel en waarom het belangrijk is voor de groep
Ik kan weglopen als een situatie niet fijn voelt.	Ik kan kiezen om weg te lopen uit een onveilige situatie.	Ik kan kiezen om weg te lopen uit een onveilige situatie.
Ik durf te zeggen als ik of iemand anders niet mee mag doen.	Ik kan aangeven als ik zie/merk dat ik of een ander wordt buitengesloten.	Ik kan aangeven als ik zie/merk/voel dat ik of een ander wordt buitengesloten.
Ik kan stoppen met iets doen als dat niet goed voelt.	Ik kan online veilig omgaan met mezelf en anderen.	Ik kan online stoppen met iets delen als dat niet oké is. Dit doel ipv het vorige doel.
Ik kan vertellen wat ik doe in de groep.	Ik kan uitleggen wat mijn rol is in een groep.	Ik kan uitleggen wat mijn rol is in een groep.

HOUDINGSDOELEN		
onderbouw <i>ik</i>	middenbouw <i>jij</i>	bovenbouw <i>wij</i>
Ik wil eerlijk zijn over wat ik voel.	Ik wil eerlijk vertellen wat ik voel en denk.	Ik wil open en eerlijk zijn over mijn gevoelens en gedachten.
Ik wil luisteren naar anderen.	Ik wil naar anderen luisteren, ook als zij iets anders vinden.	Ik wil luisteren naar anderen en hun mening serieus nemen.
Ik wil respectvol omgaan met anderen.	Ik wil rekening houden met anderen in hoe ik praat en doe.	Ik wil respectvol omgaan met anderen in de groep en in de samenleving.
Ik wil het goed maken als ik iets fout heb gedaan.	Ik wil leren van fouten en ruzies.	Ik wil leren van fouten en conflicten.
Ik wil mijn gedrag herstellen als ik over een grens ben gegaan en het volgende keer beter te doen.	Ik wil mijn gedrag herstellen als ik iemand pijn heb gedaan of over een grens ben gegaan.	Ik wil verantwoordelijkheid nemen en mijn gedrag herstellen als ik over een grens ben gegaan.
Ik wil dat iedereen zich fijn voelt in de groep.	Ik wil bijdragen aan een fijne en veilige sfeer in de groep. Dit bij het volgende doel	Ik wil aardig omgaan met anderen, ook als ze anders zijn dan ik.
Ik wil omgaan met boosheid zonder iemand pijn te doen.	Ik wil mijn boosheid onder controle houden zodat ik anderen geen pijn doe.	Ik wil mijn boosheid op een verantwoorde manier uiten zonder anderen te kwetsen.
Ik wil luisteren als een volwassene iets beslist.	Ik wil accepteren dat een volwassene soms beslist wat er gebeurt.	Ik wil accepteren dat een volwassene soms een beslissing neemt.
Ik wil niet lachen om iemand of iemand buitensluiten.	Ik wil niet meedoen als anderen iemand pesten of buitensluiten.	Ik wil niet meedoen aan pesten, buitensluiten of uitlachen.
Ik wil aardig zijn tegen mensen die anders zijn dan ik.	Ik wil respect hebben voor verschillen tussen mensen.	Ik wil begrip hebben voor verschillen in levenswijze, geloof en cultuur

Bijlage 3: Doorlopende leerlijn burgerschap De Nieuwe Haven

Leerlijn Burgerschap De Nieuwe Haven

Verantwoording

Deze leerlijn burgerschap is ontwikkeld om te voldoen aan de wettelijke burgerschapsopdracht voor het primair onderwijs. Volgens de Wet verduidelijking burgerschapsopdracht (2021) moeten scholen leerlingen voorbereiden op deelname aan een democratische, pluriforme samenleving. Leerlingen maken kennis met de waarden van de democratische rechtsstaat, zoals vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit.

De leerlijn is gebaseerd op de conceptkerndoelen burgerschap van SLO en de bestaande kerndoelen 36, 37 en 38 (Oriëntatie op jezelf en de wereld). De SLO onderscheidt vier belangrijke domeinen binnen burgerschap:

1. Identiteit en samenleven
2. Diversiteit en respect
3. Democratie en regels (democratische cultuur en rechtsstaat)
4. Maatschappelijke betrokkenheid

De leerlijn kent een doorlopende opbouw van groep 1 tot en met groep 8. Leerlingen ontwikkelen zich van basisvaardigheden zoals samen spelen, emoties herkennen en afspraken begrijpen naar meer complexe vaardigheden zoals discussiëren, democratische besluitvorming begrijpen en deelnemen aan maatschappelijke vraagstukken.

De doelen zijn per leerjaar concreet geformuleerd zodat burgerschap doelgericht kan worden aangeboden binnen verschillende vakgebieden en schoolactiviteiten. De kolom 'SLO koppeling' verwijst naar de relevante kerndoelen en domeinen uit de SLO-conceptkerndoelen burgerschap.

1) Democratisch handelen

SLO-domein: democratische cultuur/ kerndoel 19, 20, 21

Kerndoel 19: De school geeft vorm aan de democratische oefenplaats.

Kerndoel 20: De leerling leert over samenleven in een democratische rechtsstaat.

Kerndoel 21: De leerling doet ervaringen op met democratische en maatschappelijke betrokkenheid.

	Groep	Leerdoelen		Koppeling binnen vakken	Activiteiten/ voorbeelden
ONDERBOUW	1	Herkennen wat een regel is. Kunnen benoemen wat de regels zijn die gelden op school/ in de klas.	Ik weet dat een regel een afspraak is die ons helpt om fijn en veilig samen te spelen en te leren in de klas. Aansluiting op school en wijk De regels worden gekoppeld aan herkenbare situaties uit de eigen klas en school. Omdat kinderen thuis verschillende gewoontes kunnen hebben, leren ze dat we op school gezamenlijke afspraken hebben	SEO Kringgesprek Gouden Weken Taal: woorden zoals regel, afspraak, samen, wachten, luisteren	- Samen de belangrijkste klasregels bekijken met pictogrammen of foto's uit de eigen klas. - Tijdens spelmomenten benoemen welke regel helpt om fijn samen te spelen, bijvoorbeeld wachten op je beurt, delen of rustig praten. - Een korte wandeling door de school maken: welke regels zien we in de klas, gang, wc, gymzaal en op het plein? - Rollenspel spelen: "Wat gebeurt er als we ons wel/niet aan de regel houden?"

			die voor iedereen gelden.		
	2	Begrijpen en kunnen uitleggen waarom regels bestaan.	Ik weet dat regels er zijn om ervoor te zorgen dat iedereen op school zich veilig, gezien en prettig kan voelen. Aansluiting op school en wijk Leerlingen leren dat kinderen verschillend kunnen zijn, maar dat iedereen zich veilig en welkom moet voelen. Dit sluit aan bij de diverse achtergrond van de leerlingen en de wijk waarin zij opgroeien.	SEO Kringsgesprek Gouden Weken Taal: uitleggen, vertellen, Voorlezen/ Prentenboeken	- Prentenboeken bespreken waarin samen spelen, delen, ruzie of eerlijkheid centraal staan. Voorbeeld: Mag ik meedoen? – John Kelly Morgen ben ik de baas! – Jörg Mühle Vriendjes – Mies van Hout Samen spelen, samen delen – Anna - Situaties naspelen uit de klas of het schoolplein: iemand wordt buitengesloten, iemand praat door de ander heen, iemand pakt speelgoed af. - Samen bedenken: “Welke regel helpt om dit probleem op te lossen?”
	3	Zelf regels kunnen opstellen. Begrijpen van eenvoudige stemmingen.	Ik weet dat we samen regels kunnen maken en dat iedereen in de klas mag meedenken, ook als we	SEO Gouden Weken Taal: zinnen formuleren, luisteren en reageren Rekenen: stemmen tellen/turven	- Samen nieuwe klasafspraken maken voor bijvoorbeeld zelfstandig werken, opruimen of spelen op het plein.

			verschillende gewoontes, talen of achtergronden hebben. Aansluiting op school en wijk De leerlingen leren dat iedereen mag meedenken, ook als kinderen thuis andere regels of gewoontes kennen. Zo oefenen zij met respectvol samenleven binnen een diverse klas.	Schrijven: klasafspraken opschrijven	- Leerlingen laten vertellen welke afspraak zij belangrijk vinden en waarom. - Eenvoudige stemming houden, bijvoorbeeld met handen opsteken, blokjes of stemkaartjes. - De uitslag samentellen en zichtbaar maken op het bord. - De gekozen afspraken ophangen als “afspraken van onze klas”.
MIDDENBOUW	4	Begrijpen van het belang van stemmingen. Mening geven bij een klasbesluit of stemming.	Ik weet dat stemmen een manier is om samen een keuze te maken en dat iedereen in de klas zijn mening mag geven voordat er een besluit wordt genomen.	SEO Gouden Weken Taal: mening geven met “ik vind... omdat...” Rekenen: stemmen tellen en uitslagen vergelijken Wereldoriëntatie: samenleven in de klas en school	- Bij verschillende situaties en momenten klassengesprekken voeren over de mening van de leerlingen, voorbeelden: welke activiteit je samen gaat doen, welke video er wordt gekeken, welke les eerst wordt gegeven. - Voorlezen en bespreken van boeken.

					Voorbeelden: Alle stemmen gelden – Sietske Mol en Sarike Gaillard Als je móét kiezen – Louise Drul Mama is minister-president – Marieke Vissen en Nadia Meezen - Leerlingen oefenen met hun mening geven en luisteren naar de mening van een ander. - Stemming houden nadat verschillende meningen zijn gehoord. - De uitslag bespreken: welke keuze heeft de meeste stemmen gekregen? - Bespreken dat je mening geven belangrijk is, ook als jouw keuze uiteindelijk niet wint.
	5	De gevolgen van stemmingen begrijpen. Besluitvorming begrijpen	Ik weet dat een besluit van de meerderheid gevolgen heeft voor de hele groep en dat we daar respectvol mee omgaan, ook als niet iedereen	SEO Gouden Weken Taal: argumenten geven en reageren op elkaar Rekenen: meerderheid, minderheid, aantallen en eenvoudige percentages	- Een klasbesluit nemen over een onderwerp dat echte gevolgen heeft, bijvoorbeeld de indeling van een activiteit, afspraken over samenwerken of het gebruik van materialen.

			dezelfde keuze heeft gemaakt. Aansluiting op school en wijk Leerlingen leren dat samenleven betekent dat niet iedereen altijd zijn zin krijgt. In een diverse schoolomgeving is het belangrijk dat kinderen leren omgaan met verschillen, teleurstelling en besluiten die voor de hele groep gelden.	Wereldoriëntatie: afspraken en gevolgen binnen een groep	- Vooraf bespreken: wie merkt iets van dit besluit? Wat zijn voordelen en nadelen? - Na de stemming bespreken wat het betekent voor de meerderheid en voor de minderheid. - Leerlingen laten oefenen met zinnen als: "Ik ben het er niet mee eens, maar ik begrijp dat..." - Na een week terugkijken: werkte het besluit goed voor de groep?
BOVENBOUW	6	Begrijpen wat een democratie is. Begrijpen van het proces van de stemming bij de verkiezingen.	Ik weet dat democratie betekent dat mensen mogen meepraten, meedenken en stemmen over keuzes die belangrijk zijn voor de groep,	SEO Gouden Weken Wereldoriëntatie: democratie, bestuur, verkiezingen Taal: debat, overtuigend spreken, begrijpend lezen Rekenen: stemmen, grafieken Mediawijsheid: informatie over verkiezingen begrijpen	- Een klassenverkiezing organiseren, bijvoorbeeld voor een klassenvertegenwoordiger of leerlingenraad. - Leerlingen maken korte standpunten: wat willen zij verbeteren in de klas, school of op het plein?

			de school, de wijk of het land. Aansluiting op school en wijk De onderwerpen kunnen gekoppeld worden aan de eigen school en wijk, bijvoorbeeld spelen op het plein, veiligheid rondom school, afval in de buurt, samen vieren of omgaan met verschillende talen en culturen.		- Campagne voeren op kindniveau: poster, korte speech of klassengesprek. - Stemmen met stembriefjes en een stemhokje of stembus. - De uitslag verwerken in een tabel of grafiek. - Bespreken hoe stemmen in de klas lijkt op verkiezingen in Nederland.
--	--	--	--	--	--

	7	Begrijpen van de democratie in Nederland. Het begrijpen van de grondrechten en mensenrechten in Nederland.	Ik weet dat Nederland een democratie is met regels, wetten, grondrechten en mensenrechten die ervoor zorgen dat mensen met verschillende geloven, culturen, talen en meningen gelijkwaardig kunnen samenleven. Aansluiting op school en wijk De leerlingen onderzoeken hoe rechten helpen om samen te leven in een wijk met veel verschillen. Ze leren dat verschillen in geloof, cultuur, taal en mening normaal zijn, maar dat gelijkwaardigheid en respect voor iedereen gelden.	SEO Gouden Weken Wereldoriëntatie/geschiedenis: Nederland als democratie Taal: discussie, mening onderbouwen, informatie lezen Levensbeschouwing/burgerschap: vrijheid, gelijkwaardigheid, respect Mediawijsheid: nieuws en maatschappelijke onderwerpen bespreken	- Een lessenserie over grondrechten, zoals vrijheid van meningsuiting, vrijheid van godsdienst, gelijkheid en recht op privacy. (KWINK) - Casussen bespreken die passen bij de schoolcontext, bijvoorbeeld: Mag iedereen zijn geloof of cultuur laten zien? Mag je alles zeggen wat je denkt? Hoe ga je om met een taal die je niet begrijpt? - Leerlingen werken in groepjes aan één grondrecht en maken een poster of korte presentatie. - Klassengesprek voeren over rechten én grenzen: wanneer botst jouw vrijheid met die van een ander? - Koppeling maken met situaties op school, in
--	---	---	--	---	--

					Rotterdam-Zuid en in Nederland.
	8	Begrijpen van de democratische rechtstaat en dit kunnen bekijken vanuit verschillende perspectieven.	Ik weet dat een democratische rechtsstaat betekent dat iedereen rechten en plichten heeft, dat macht wordt gecontroleerd en dat je maatschappelijke vraagstukken vanuit verschillende perspectieven kunt bekijken, bijvoorbeeld vanuit jezelf, de school,	SEO Gouden Weken Wereldoriëntatie: democratische rechtsstaat, overheid, rechtspraak Taal: debat, argumenteren, betoog of brief schrijven Mediawijsheid: nieuwsbronnen vergelijken Burgerschap/maatschappelijke betrokkenheid: wijkvraagstukken onderzoeken	- Een maatschappelijk vraagstuk uit de wijk onderzoeken, bijvoorbeeld veiligheid, armoede, afval, discriminatie, verkeersveiligheid, woningbouw of kansenongelijkheid. - Het onderwerp bekijken vanuit verschillende perspectieven: leerling, ouder, buurtbewoner, ondernemer, school,

			Rotterdam-Zuid, Nederland en de wereld. Aansluiting op school en wijk Leerlingen leren dat democratie niet alleen gaat over stemmen, maar ook over meedenken, verantwoordelijkheid nemen en luisteren naar verschillende belangen. Ze oefenen met echte vraagstukken uit Rotterdam-Zuid en leren dat hun stem ertoe doet binnen school, wijk en samenleving.		gemeente, politie/wijkagent of nieuwkomer in de wijk. - Leerlingen verzamelen informatie uit gesprekken, nieuwsberichten of observaties in de omgeving van de school. - Een debat of klassengesprek voeren waarin leerlingen verschillende rollen vertegenwoordigen. - Een advies, brief of presentatie maken voor de school, wijk of gemeente: wat vinden wij belangrijk en welke oplossing stellen wij voor?
--	--	--	--	--	---

2) Maatschappelijke vraagstukken en betrokkenheid

SLO domein: maatschappelijke betrokkenheid / kerndoel 25,28

	Groep	Doelen		Koppeling binnen vakken	Activiteiten/ voorbeelden
O N D E R B O U W	1		Ik weet dat er regels zijn in de klas Ik weet dat een ander gevoelens heeft	Kringactiviteiten bij projecten (PLG) Trefwoord, voorlezen van prentenboeken over gevoelens Spelen in de huishoek en in andere hoeken	Samen opruimen Samen spelen Anderen helpen
	2		Ik weet welke regels er zijn en probeer me daar aan te houden. Ik weet dat ik netjes moet omgaan met van de klas en materiaal.	Klasactiviteiten Gouden weken Projecten (PLG) Spelen met andere kinderen in hoeken Trefwoord	Klassendienst Netjes opruimen en zorgvuldig omgaan met materialen. Samen werken Samen spelen Anderen helpen
	3		Ik weet waarom er regels zijn en probeer mij daaraan te houden ook bij een spel. Ik weet hoe we samen voor de klas kunnen zorgen.	Kring Gouden weken Projecten (PLG) Kwink Burgerschap Trefwoord	Klassendienst Samen werken Samenwerken tijdens een verwerking van een les of projectopdracht. Meedoen tijdens de les

M I D D E N B O U W	4	Bijdragen aan een taak in de klas	Ik weet welke taken/ rollen, ik heb in de klas.	Klasactiviteiten Project Gouden weken Kwink Burgerschap Wereldoriëntatie Trefwoord	Takenlijst Samenwerken aan een verwerkingsopdracht. Samen leren werken in een spel in de gymles of tijdens het buiten spelen
	5	Samenwerken voor school	Ik weet hoe ik met mijn groep regels voor de klas kan opstellen. Ik weet hoe ik samen moet werken met 1 leerling of in een groepje. Ik weet hoe ik mij aan spelregels moet houden tijdens een teamsport.	Project Gouden weken Mediawijsheid Wereldoriëntatie Kwink Burgerschap	Schoolproject Tijdens de gym en het buiten spelen, teamsport of spel zich houden aan de regels van het spel. Opruimen omgeving van de school
B O V E N B O U W	6	Bijdragen aan buurt of schoolproject	Ik weet welke regels ik met mijn groep op kan stellen. Ik weet hoe ik democratisch kan kiezen Ik weet hoe ik verschillende rollen kan spelen (groepsleider/teamleider/teamlid etc)	Project Gouden weken Wereldoriëntatie Kwink Burgerschap	Actie organiseren voor de school. Opruimen omgeving van de school
	7	Oplossingen bedenken voor maatschappelijke problemen	Ik weet dat er in Nederland regels zijn en dat Nederland een democratie is.	Wereldoriëntatie Gouden weken Projecten	Discussies waarin iedereen zijn mening geeft a.h.v. stellingen. Maatschappelijke stage

			Ik weet dat er rechten voor kinderen zijn.	Wereldoriëntatie Kwink Burgerschap	Inzetten voor duurzame samenleven(E-waist; kleding reparatiedag)
	8	Deelnemen aan maatschappelijk project	Ik weet dat er maatschappelijke problemen zijn en kan actief bijdragen.	Projectonderwijs Gouden weken Kwink Burgerschap Wereldoriëntatie	Beargumenteren wat je vindt in een discussie. Goede doelen actie (Kinderpostzegels verkopen bij een bedrijf) Scholen bezoeken Stages bij bedrijven

3) Kritisch denken en Mediawijsheid

SLO domein: identiteit en samenleven / kerndoel 22,23,24

	Groep	Leerdoelen		Koppeling binnen vakken	Activiteiten / voorbeelden
ONDERBOUW	1	Over zichzelf vertellen, samen spelen, basisemoties herkennen	Ik weet dat iedereen anders is en dat ik kan vertellen wat ik leuk vind, hoe ik mij voel en wat ik nodig heb tijdens het spelen. Aansluiting op school en wijk Kinderen leren dat iedereen op school anders is en iets eigens meebrengt vanuit thuis, familie, taal, cultuur of buurt. Door over zichzelf te vertellen en emoties te herkennen, ontstaat er veiligheid in de groep. Dit is belangrijk in een diverse wijk als Feyenoord, waar kinderen verschillende achtergronden hebben en niet allemaal dezelfde ervaringen of kansen meenemen naar school.	Taal: vertellen over jezelf, woorden geven aan gevoelens en luisteren naar anderen. Sociaal-emotionele ontwikkeling: basisemoties herkennen, samen spelen en leren omgaan met elkaar. Drama/spel: emoties uitbeelden en situaties naspelen, zoals samen delen of vragen of je mee mag doen.	Emotiekring De kinderen zitten in de kring. De leerkracht laat emotiekaartjes zien, zoals blij, boos, verdrietig en bang. Kinderen vertellen wanneer zij zich zo voelen. Daarna kiezen ze een kaartje dat past bij hoe ze zich vandaag voelen. Samen spelen, samen praten Kinderen spelen in tweetallen of kleine groepjes in een speelhoek. Na het spelen bespreekt de leerkracht kort: Wat ging goed samen? Hoe voelde je je? Wat kun je zeggen als je iets niet leuk vindt?

	2	Rekening houden met anderen, conflicten oplossen met hulp	Ik weet dat anderen ook gevoelens en ideeën hebben en dat we samen een oplossing kunnen zoeken als er een conflict is. Aansluiting op school en wijk In de klas en op het plein ontmoeten kinderen leeftijdsgenoten met verschillende gewoontes, talen en manieren van reageren. Ze leren dat conflicten normaal kunnen zijn, maar dat je met hulp van een volwassene kunt praten, luisteren en samen oplossen. Dit sluit aan bij samenleven in de school en wijk, waar rekening houden met elkaar belangrijk is.	Taal: gevoelens en wensen onder woorden brengen, luisteren naar elkaar, korte gesprekjes voeren. Sociaal-emotionele ontwikkeling: omgaan met emoties, rekening houden met anderen en hulp vragen bij conflicten. Drama/spel: situaties naspelen en oefenen met helpende zinnen, zoals “Mag ik ook meedoen?” of “Zullen we om de beurt?”	Stop, praat, los op De kinderen oefenen met korte conflictsituaties, bijvoorbeeld: twee kinderen willen hetzelfde speelgoed. De leerkracht helpt met de stappen: stop, vertel wat er gebeurde, luister naar de ander en bedenk samen een oplossing. Wat zou jij doen? De leerkracht vertelt of laat plaatjes zien van herkenbare situaties in de klas of op het plein. De kinderen bespreken: Hoe voelt het kind zich? Wat kun je zeggen? Hoe kun je rekening houden met de ander?
	3	Vriendschap uitleggen, samenwerken, afspraken begrijpen	Ik weet wat vriendschap betekent en dat afspraken helpen om fijn samen te spelen en te werken.	Taal: woorden geven aan vriendschap, afspraken bespreken en luisteren naar elkaar. Sociaal-emotionele	Wat is een goede vriend? De kinderen maken samen een woordweb over vriendschap. Ze

			Aansluiting op school en wijk Kinderen leren dat vriendschap en samenwerken niet alleen gaan over spelen met kinderen die op jou lijken, maar juist ook over omgaan met verschillen. In een diverse school in Feyenoord leren kinderen dat afspraken helpen om iedereen mee te laten doen, ook als kinderen verschillende thuissituaties, talen of gewoontes hebben.	ontwikkeling: samenwerken, rekening houden met anderen en omgaan met verschillen. Beeldende vorming: een tekening, poster of collage maken over vriendschap of klassenafspraken.	noemen voorbeelden, zoals helpen, luisteren, eerlijk zijn en samen delen. Daarna tekenen of schrijven ze één ding dat zij belangrijk vinden in vriendschap. Samenwerking met afspraken De kinderen krijgen een eenvoudige groepsopdracht, bijvoorbeeld samen een bouwwerk maken of een poster over de klasregels. Vooraf spreken ze drie afspraken af, zoals: we luisteren naar elkaar, iedereen mag iets zeggen en we helpen elkaar.
MIDDENBOUW	4	Respectvol mening geven, samenwerken, conflicten bespreken	Ik weet dat ik mijn mening mag geven, maar dat ik ook naar de mening van een ander luister en respectvol reageer. Aansluiting op school en wijk Kinderen oefenen met hun mening geven zonder een ander	Taal: mening verwoorden, argumenten geven, luisteren en reageren op elkaar. Sociaal-emotionele ontwikkeling: omgaan met conflicten, samenwerken en respect tonen.	Mening geven met respect De leerkracht noemt herkenbare stellingen, zoals: "Iedereen moet altijd mee mogen doen" of "Je mag boos

			te kwetsen. Dit is belangrijk op school en in de wijk, waar mensen verschillend denken, geloven, spreken en leven. Ze leren dat respectvol praten helpt om elkaar beter te begrijpen en samen te werken, ook wanneer je het niet met elkaar eens bent.	Drama: conflictsituaties naspelen en oefenen met rustige, respectvolle reacties.	worden als iemand niet luistert.” De kinderen kiezen of ze het ermee eens of oneens zijn en oefenen met zinnen als: “Ik vind dat..., omdat...” en “Ik begrijp jou, maar ik denk...” Conflicten bespreken in stappen De kinderen bespreken in kleine groepjes een conflictsituatie, bijvoorbeeld ruzie over spelregels of samenwerken. Ze bedenken samen: Wat gebeurde er? Hoe voelde iedereen zich? Welke oplossing is eerlijk voor iedereen?
5	Verantwoordelijkheid nemen, luisteren naar anderen	Ik weet dat mijn keuzes invloed hebben op anderen en dat goed luisteren helpt om samen betere afspraken en oplossingen te maken.	Taal: actief luisteren, samenvatten, vragen stellen en een mening onderbouwen. Sociaal-emotionele ontwikkeling: verantwoordelijkheid nemen, samenwerken en rekening	De luisteropdracht De kinderen werken in tweetallen. Eén leerling vertelt over een situatie waarin hij of zij verantwoordelijkheid	

			Aansluiting op school en wijk Kinderen leren dat hun gedrag invloed heeft op de sfeer in de klas, op het plein en in de wijk. Door verantwoordelijkheid te nemen en goed te luisteren, dragen zij bij aan een veilige schoolomgeving. Dit is extra belangrijk op een school waar kinderen verschillende kansen en achtergronden hebben: iedereen moet zich gezien, gehoord en welkom kunnen voelen.	houden met anderen. Wereldoriëntatie: nadenken over eigen gedrag in de klas, schoolomgeving en online wereld. projectwerk	nam, bijvoorbeeld thuis, op school of online. De ander luistert zonder te onderbreken en vat daarna samen: "Jij vertelde dat..." Daarna wisselen ze van rol. Wie doet wat? De klas krijgt een gezamenlijke taak, zoals het organiseren van een opruimactie, klassenactiviteit of poster over veilig mediagebruik. De kinderen verdelen taken, spreken af wie waarvoor verantwoordelijk is en bespreken na afloop: Heeft iedereen zijn taak gedaan? Wat ging goed? Wat kan beter?
BOVENBOUW	6	Deelnemen aan klasvergadering, verschillende standpunten herkennen	Ik weet dat mensen verschillend kunnen denken over een onderwerp en dat ik in een klasvergadering mijn mening kan	Taal: mening geven, argumenten formuleren, samenvatten en gespreksregels toepassen. Sociaal-emotionele	Klasvergadering met rollen De klas bespreekt een herkenbaar onderwerp, zoals

			geven, naar anderen luister en samen naar een oplossing zoek. Aansluiting op school en wijk In de klasvergadering leren kinderen dat iedereen een stem heeft. Dat sluit aan bij burgerschap in de school en wijk: meedenken, luisteren en samen besluiten nemen. In een diverse wijk als Feyenoord leren kinderen dat verschillende standpunten kunnen ontstaan door verschillende ervaringen, culturen, thuissituaties of kansen.	ontwikkeling: luisteren naar anderen, respectvol reageren en omgaan met verschillen. Wereldoriëntatie: nadenken over afspraken, regels en keuzes binnen de klas, school en samenleving.	pleinregels, samenwerken, telefoongebruik thuis of omgaan met online berichten. Kinderen krijgen rollen, bijvoorbeeld voorzitter, tijdbewaker, notulist en spreker. Ze oefenen met luisteren, reageren en samen besluiten nemen. Standpuntenkaart De leerkracht geeft een stelling, bijvoorbeeld: “Kinderen moeten zelf mogen kiezen met wie ze samenwerken.” De kinderen schrijven of tekenen hun standpunt op een kaart: eens, oneens of twijfel. Daarna bespreken ze waarom mensen verschillend kunnen denken en
--	--	--	--	---	--

				welke argumenten daarbij horen.
7	Argumenten geven, rol in groep reflecteren	Ik weet dat ik mijn mening sterker maak door goede argumenten te geven en dat ik kan nadenken over mijn eigen rol in een groep. Aansluiting op school en wijk Kinderen leren hun mening te onderbouwen en na te denken over hun rol in de groep. Dit helpt hen om bewuster deel te nemen aan gesprekken op school, thuis, online en in de wijk. Ze leren dat ieders bijdrage waardevol is, ook als kinderen verschillende achtergronden hebben of niet allemaal dezelfde mogelijkheden krijgen vanuit huis.	Taal: argumenten formuleren, mening onderbouwen, discussiëren en reflecteren. Sociaal-emotionele ontwikkeling: samenwerken, verantwoordelijkheid nemen en feedback geven. Digitale geletterdheid/mediawijsheid: informatie beoordelen, bronnen vergelijken en nadenken over betrouwbaarheid van online informatie.	Argumentenladder De kinderen krijgen een stelling, bijvoorbeeld: “Informatie op internet is niet altijd betrouwbaar” of “Iedereen moet een taak hebben bij groepswork.” Ze formuleren hun mening en geven minstens twee argumenten. Daarna bespreken ze welke argumenten sterk zijn en waarom. Mijn rol in de groep Na een groepsopdracht vullen de kinderen een korte reflectiekaart in: Wat was mijn taak? Hoe heb ik geholpen? Heb ik goed geluisterd? Wat kan ik de volgende keer beter

					doen? Daarna bespreken ze in hun groep hoe de samenwerking verliep.
8	Burgerschap uitleggen, bijdragen aan positief groepsklimaat	Ik weet wat burgerschap betekent: dat ik onderdeel ben van een groep en de samenleving, en dat ik met mijn gedrag kan bijdragen aan een veilige, respectvolle en positieve sfeer. Aansluiting op school en wijk Kinderen verbinden burgerschap aan hun eigen leefwereld: de klas, de school, Feyenoord en Rotterdam-Zuid. Ze leren dat burgerschap betekent dat je meedoet, verantwoordelijkheid neemt en bijdraagt aan een positieve omgeving. Daarbij is aandacht voor gelijke kansen belangrijk: hoe zorgen we ervoor dat iedereen erbij hoort, mee kan doen en zich veilig voelt, ongeacht achtergrond, cultuur, taal of thuissituatie?	Taal: begrippen uitleggen, presenteren, argumenten geven en naar elkaar luisteren. Sociaal-emotionele ontwikkeling: verantwoordelijkheid nemen, samenwerken en bijdragen aan een veilige groep. Wereldoriëntatie: nadenken over democratie, regels, rechten, plichten en samenleven in de maatschappij. Digitale geletterdheid/mediawijsheid: respectvol online communiceren en kritisch nadenken over eigen gedrag in digitale groepen. Projectonderwijs	Wat betekent burgerschap voor ons? De kinderen maken samen een mindmap over burgerschap. Ze bespreken woorden als respect, verantwoordelijkheid, vrijheid, regels, helpen, luisteren en meedoen. Daarna kiezen ze in groepjes één woord en maken daar een korte uitleg, poster of presentatie bij met voorbeelden uit school, thuis, online en de samenleving. Onze bijdrage aan de groep De klas onderzoekt wat helpt voor een positief groepsklimaat. In groepjes bedenken de kinderen concrete	

					acties, bijvoorbeeld nieuwe klasafspraken, complimentenkaartjes, een maatjessysteem of afspraken voor respectvol online contact. Daarna presenteren ze hun voorstel en kiest de klas welke acties worden uitgevoerd.
--	--	--	--	--	--

4) Sociale veiligheid en inclusie

SLO domein: diversiteit en respect / kerndoel 25,28

	Groep	Leerdoelen		Koppeling binnen vakken	Activiteiten / voorbeelden
ONDERBOUW	1	Verschillen tussen mensen herkennen, aardig omgaan	Ik weet dat er verschillen tussen mensen zijn en kan die herkennen Ik kan Ik wil	SEO volgens de Kijkobservatielij Trefwoord Geïntegreerd binnen de projecten. Teach like a champion technieken	• Voorlezen Prentenboeken over diversiteit en na afloop bespreken wat kinderen zien • rollenspel in de huishoek • Samenwerkopdrachten bij bijv. Bouwen of knutselen. • Vriendelijk zijn tegen elkaar
	2	Respectvol omgaan met anderen	Ik weet dat er verschillen zijn tussen mensen en ik ga bewust met aandacht, respectvol om met anderen. Ik kan Ik wil	SEO volgens de Kijkobservatielij Trefwoord Geïntegreerd binnen de projecten. Teach like a champion technieken	Samenwerkingsspel ijdens samenwerken • kleine groepsopdrachten bouwen, puzzelen; in de huishoek poppen met diversiteit aan huidskleur) De nadruk ligt op rollen: helpen, luisteren, wachten op je beurt.

					In dagelijks gedrag benoemen en tijdens kringgesprekken (leerkracht moddelt veel) Tijdens creatieve activiteiten Zelfportret tekenen Dit ben ik en ik mag er zijn.
--	--	--	--	--	--

	3	Culturen herkennen, pesten bespreken	Ik weet hoe ik culturen kan herkennen. Ik herken en voorkom pestgedrag. k kan Ik wil	Wereldoriëntatie Trefwoord Geïntegreerd in de Projecten Kwink Kwink burgerschap Gouden weken Teach like a champion technieken	Gesprek over cultuur 🌍 1. Tijdens de kring :Bespreken van verschillende gewoontes, feesten en achtergronden: <i>“Welke feesten vieren jullie thuis?”</i> 2. In taal- en leeslessen: voorlezen van verhalen waarin cultuurverschillen en vriendschap centraal staan.(Bespreek de personages: leerlingen tekenen/schrijven/vertellen na) 3. In sociale vaardigheden (SEL):Oefen met situaties via rollenspel: bespreken wat er gebeurt. ○ iemand wordt buitengesloten ○ iemand zegt iets onaardigs 4. Spel en samenwerken • In groepjes werken en bewust samenwerken.
--	---	---	---	--	--

					• Geef rollen (helper, luisteraar, bouwer). • Evalueer: <i>“Hoe hebben jullie samengewerkt?”</i> 5. Creatieve opdrachten: “Dit ben ik” of “Mijn cultuur / mijn thuis” leerlingen verschillen en overeenkomsten laten ontdekken. • Maak een gezamenlijke poster: <i>“Iedereen hoort erbij”</i> 6. Dagelijkse momenten benutten om positief gedrag te benoemen en ongewenst gedrag te bespreken • Gebruik vaste afspraken: respect, luisteren, elkaar helpen
--	--	--	--	--	--

					7. Pesten structureel aanpakken Samen klasregels maken (bijv. “Wij sluiten niemand buiten”). Oefenen op een eenvoudig stappenplan: ○ stop zeggen ○ hulp vragen ○ praten erover
MIDDENBOUW	4	Gelijkwaardigheid begrijpen, respect tonen	Ik weet dat iedereen even belangrijk is (gelijkwaardig). En ik kan helpen om iedereen zich gehoord en gewaardeerd te laten voelen. Waarbij ik gedrag laat zien dat respectvol is naar anderen.	Taal, Teach like a champion technieken Wereldoriëntatie Trefwoord Geïntegreerd in de Projecten Kwink Kwink burgerschap Gouden weken Atlantis leesmethode	Discussie Activiteit: “Wie ben ik?” (identiteit & verschillen) Doel: Bewust worden dat iedereen uniek is Werkwijze:werkblad en gesprek over eigen voorkeur eten etc. 1. Tijdens de kring en gesprekken • Bespreek wat gelijkwaardigheid betekent: 2. In taal- en leesonderwijs :teksten over eerlijkheid,

					samenwerken en verschillen. • leerlingen denken na over: ○ <i>Hoe worden personages behandeld?</i> ○ <i>Wat zou jij doen in deze situatie?</i> • Met verwerkingsopdrachten zoals een mening schrijven of tekening maken. 3. Samenwerkend leren: Werken groepjes waarin iedereen een rol heeft. ○ luisteren naar elkaar ○ iedereen laten meedoen ○ elkaars ideeën respecteren
--	--	--	--	--	---

					☐ <i>Evalueer samen: Heeft iedereen evenveel kunnen bijdragen?</i> 4. Rollenspellen en situaties oefenen: herkenbare situaties: ○ buitensluiten ○ meningsverschillen ○ oneerlijk behandelen ☐ <i>Bespreek na: "Hoe kun je respectvol reageren?"</i> 5. Reflectieve opdrachten • Laat leerlingen nadenken over zichzelf: een klassencode maken ○ <i>"Wanneer toon jij respect?"</i> ○ <i>"Wat vind jij belangrijk in de klas?"</i>
--	--	--	--	--	---

					6. Dagelijkse praktijk benutten :direct benoemen van gedrag - o positief (<i>"Je liet hem uitpraten, dat is respectvol."</i>) - o corrigerend (<i>"Hoe kun je dit anders zeggen?"</i>) - o 7. Klasafspraken zichtbaar maken:Stel samen regels op zoals:
	5	Culturele verschillen herkennen, discriminatie bespreken	Ik weet wat racisme is Ik kan respect tonen voor anderen ongeacht afkomst, uiterlijk of mening Ik wil dat iedereen zich veilig en welkom voelt.	Wereldoriëntatie Kwink Burgerschap Trefwoord Taal, Wereldoriëntatie Trefwoord Kwink Kwink burgerschap	Voorbeeld Activiteit: "Reis rond de wereld" (culturen verkennen) Doel: Kennismaken met verschillende culturen Spel reis om de wereld Over de lijn

				Gouden weken Atlantis leesmethode Tijdens project Culturenfeest/kunst Teach like a champion technieken	Tijdens de kring en klassengesprekken in Kwink Burgerschap over racisme ○ ongelijke behandeling op basis van afkomst of uiterlijk leerlingen mee laten denken: <i>“Is dit eerlijk? Waarom niet?”</i> Dit gebeurt in een veilige sfeer waarin leerlingen hun mening durven geven. 2. In taal- en leeslessen teksten of verhalen in Atlantis, geschiedenis, Jeugdjournaal, waarin verschillen, discriminatie of respect een rol spelen. • De leerlingen geven hun mening d.m.v. schrijven of tijdens een gesprek waarbij ze een oplossing bedenken.
--	--	--	--	--	--

					3. Burgerschap en wereldoriëntatie: mensenrechten, gelijkheid en eerlijkheid Iedereen heeft dezelfde rechten. Bespreken rechten voor kinderen en artikel 1 Nederlandse grondwet. • Het bespreken van verschillen tussen landen en culturen op een respectvolle manier. 4. Rollenspel en stellingen: buitensluiten en vooroordelen Leerlingen reageren op stellingen: <i>“Iedereen moet hetzelfde behandeld worden.”</i> • Het bespreken van verschillende standpunten en leren luisteren naar elkaar.
--	--	--	--	--	---

					5. Samenwerkend leren : in wisselende groepjes werken. De nadruk ligt op: ○ respectvol overleggen en iedereen laten meedoen □ Reflecteer achteraf: <i>“Voelde iedereen zich gehoord?”</i> 6. Dagelijkse praktijk en jouw voorbeeldrol 7. Klasafspraken en veiligheid • Maak samen duidelijke afspraken zoals: ○ “Wij behandelen elkaar gelijk” ○ “Wij accepteren verschillen”
--	--	--	--	--	---

BOVENBOUW	6	Gelijkheid en mensenrechten begrijpen	Ik weet de basis van democratie zoals stemrecht, grondrecht en de rol van de overheid Ik kan voorbeelden geven van culturele diversiteit Ik wil begrijpen waarom regels en wetten belangrijk zijn in een samenleving.	Geschiedenis, wereldoriëntatie Tijdens project Culturenfeest/kunst Taal, Trefwoord Kwink Kwink burgerschap Gouden weken Atlantis leesmethode Teach like a champion technieken	Les over kinderrechte 1. Burgerschap en wereldoriëntatie: mensenrechten (bijvoorbeeld kinderrechten). - Bespreken onderwerpen zoals: gelijke kansen en vrijheid van meningsuiting - Gebruik actuele of herkenbare voorbeelden: <i>“Heeft iedereen overal dezelfde rechten?”</i> 2. Klassengesprekken en debat: stellingen: (respect voor verschillende meningen.) “Iedereen moet altijd gelijk behandeld worden.” “Vrijheid heeft grenzen.”
-----------	---	--	--	---	--

					☐ Leerlingen beargumenten, bedenken en leren naar elkaar luisteren. 3. Taal- en leeslessen teksten over rechtvaardigheid en ongelijkheid. • Leerlingen gaan : - o een mening schrijven - o een betoog maken - o een discussie voorbereiden • Koppeling aan geschiedenis, begrijpend lezen, taal en schrijfvaardigheid. 4. Rollenspellen en casussen waarin rechten onder druk staan: Discriminatie/ ongelijke kansen • Leerlingen gaan oplossingen bedenken en presenteren.
--	--	--	--	--	--

					• Bespreek verschillende perspectieven. 5. Samenwerkend leren In groepjes aan opdrachten over mensenrechten werken • Rollen verdelen (onderzoeker, schrijver, presentator). • Reflecteer: <i>“Heeft iedereen eerlijk kunnen bijdragen?”</i> 6. Projectmatig werken ○ een poster over kinderrechten ○ een presentatie over een land ○ een campagne: <i>“Iedereen hoort erbij”</i>
--	--	--	--	--	--

					8. Klasafspraken en reflectie: samen regels opstellen rondom respect en gelijkheid. De leerlingen reflecteren regelmatig : <i>“Voelt iedereen zich gehoord?”</i> n Atlantislessen en geschiedenislessen waarbij WO 1 en 2 worden behandeld. Lessen over de slavernij in Atlantis en geschiedenis.
--	--	--	--	--	--

	7	Discriminatie herkennen, perspectieven begrijpen	Ik weet hoe ik discriminatie kan herkennen en begrijp wat de impact daarvan is op anderen. Ik ontwikkel het vermogen om situaties kritisch te bekijken en na te denken over wat eerlijk en rechtvaardig is. Daarnaast leer ik om verschillende perspectieven te begrijpen en mij in te leven in de ervaringen en standpunten van anderen. Hierdoor kan ik respectvol omgaan met verschillen en bijdragen aan een inclusieve en rechtvaardige samenleving.	Geschiedenis, wereldoriëntatie Tijdens project Culturenfeest/kunst Taal, Trefwoord Kwink Kwink burgerschap Gouden weken Atlantis leesmethode Bezoeken bedrijven en scholen met opdrachten	Tijdens de kring en klassengesprekken in Kwink Burgerschap over racisme ongelijke behandeling op basis van afkomst of uiterlijk Leerlingen mee laten denken: <i>“Is dit eerlijk? Waarom niet?”</i> Dit gebeurt in een veilige sfeer waarin leerlingen hun mening durven geven. 2. In taal- en leeslessen teksten of verhalen in Atlantis, geschiedenis, Jeugdjournaal, waarin verschillen, discriminatie of respect een rol spelen. De leerlingen geven hun mening d.m.v. schrijven of tijdens een gesprek waarbij ze een oplossing bedenken.
--	---	--	---	---	--

			wat ik kan doen als ik discriminatie zie gebeuren. Ik kan me verplaatsen in het gevoel van een ander (perspectief nemen). Ik wil voorbeelden van discriminatie in dagelijkse situaties herkennen.		3. Burgerschap en wereldoriëntatie: mensenrechten, gelijkheid en eerlijkheid Iedereen heeft dezelfde rechten. Bespreken rechten voor kinderen en artikel 1 Nederlandse grondwet. • Het bespreken van verschillen tussen landen en culturen op een respectvolle manier. 4. Rollenspel en stellingen: buitensluiten en vooroordelen Leerlingen reageren op stellingen: <i>“Iedereen moet hetzelfde behandeld worden.”</i> • Het bespreken van verschillende standpunten en leren luisteren naar elkaar.
--	--	--	--	--	---

					5. Samenwerkend leren : in wisselende groepjes werken. De nadruk ligt op: ○ respectvol overleggen en iedereen laten meedoen □ Reflecteer achteraf: <i>“Voelde iedereen zich gehoord?”</i> 6. Dagelijkse praktijk en jouw voorbeeldrol 7. Klasafspraken en veiligheid • Maak samen duidelijke afspraken zoals: ○ “Wij behandelen elkaar gelijk” ○ “Wij accepteren verschillen”
--	--	--	--	--	---

	8	Belang van diversiteit uitleggen	Ik weet dat we allemaal verschillend zijn. Ik kan verschillen aangeven in diversiteit Ik wil respect hebben voor die verschillen. En met iedereen samen kunnen werken.	Maatschappelijk p Geschiedenis, wereldoriëntatie Tijdens project Culturenfeest/kunst Taal, Trefwoord Kwink Kwink burgerschap Gouden weken Atlantis leesmethode Bezoeken bedrijven en scholen met opdrachten Teach like a champion technieken	Burgerschap en maatschappij: wat discriminatie is en hoe dit voorkomt in de samenleving. Dit is gekoppeld aan thema's als: grondrechten, gelijkheid, rechtvaardigheid In het Jeugdjournaal komen actuele of realistische voorbeelden en laat leerlingen analyseren: <i>“Waarom is dit discriminatie?”</i> 2. Debat en klassengesprekken: stellingen, zoals: ○ “Discriminatie komt nog veel voor in Nederland.” ○ “Iedereen krijgt gelijke kansen.” ☐ Laat leerlingen argumenten formuleren en onderbouwen. ☐ Stimuleer luisteren, respect en kritisch denken.
--	---	----------------------------------	--	--	--

					3. Taal- en leesonderwijs: teksten en artikelen over maatschappelijke thema's. Atlantis, geschiedenis, Kwink Burgerschap, taal: leerlingen gaan ○ een betoog schrijven ○ een mening onderbouwen ○ verschillende perspectieven analyseren 4. Casussen en rollenspellen :met herkenbare situaties: ○ buitensluiting ○ vooroordelen ○ ongelijke behandeling ☐ Leerlingen nemen verschillende rollen aan om perspectieven te verkennen.
--	--	--	--	--	---

					<i>“Hoe voelt dit? Wat is eerlijk?”</i> 5. Samenwerkend leren en onderzoek • Leerlingen kunnen in groepjes een onderwerp onderzoeken (bijv. discriminatie in sport, media of werk). Ze gaan hun bevindingen presenteren. • Reflectie op verschillende standpunten. 6. Projectmatig werken: • Leerlingen gaan een project uitvoeren, zoals: - een presentatie over mensenrechten - o een poster of video: “Iedereen telt mee”
--	--	--	--	--	--

					• Verbinding kennis met creativiteit en betrokkenheid. 7. Reflectie en persoonlijke ontwikkeling • Leerlingen kunnen nadenken over: - o <i>“Welke vooroordelen bestaan er?” en “Wat kan ik zelf doen?”</i> • Gebruik reflectie-opdrachten of dagboekmomenten.
--	--	--	--	--	--